RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING TA'LIM MOTIVATSIYASINI OSHIRISH

Xalmirzayeva Gulchehra Umarovna
Turan International University,
S.BT-22-08 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23171370

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim motivatsiyasini oshirishning pedagogik imkoniyatlari tadqiq etilgan. Tadqiqotda raqamli ta'lim resurslari, multimedia vositalari, interaktiv platformalar, raqamli didaktik o'yinlar, elektron baholash vositalari va gamifikatsiya elementlarining o'quvchilarning ta'limga qiziqishi, darsdagi faolligi hamda mustaqil ishlash ko'nikmalariga ta'siri tahlil qilindi. O'zbekistonlik pedagog olimlarning pedagogik texnologiyalar, interfaol ta'lim va o'quv motivatsiyasini shakllantirishga oid qarashlari zamonaviy raqamli ta'lim imkoniyatlari bilan uyg'unlashtirildi. Tadqiqot natijasida raqamli texnologiyalar o'quvchining yosh va individual xususiyatlariga mos, pedagogik maqsad asosida hamda o'qituvchi nazorati ostida qo'llanganda ta'lim motivatsiyasini oshirishning samarali vositasi ekanligi asoslandi. Maqolada boshlang'ich sinflarda raqamli motivatsion ta'lim muhitini tashkil etishning pedagogik modeli taklif etildi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ta'lim motivatsiyasi, raqamli texnologiyalar, raqamli ta'lim, interaktiv metodlar, gamifikatsiya, multimedia, raqamli kompetensiya.

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические возможности повышения мотивации к обучению учащихся начальной школы на основе цифровых технологий. В исследовании анализируется влияние цифровых образовательных ресурсов, мультимедийных инструментов, интерактивных платформ, цифровых дидактических игр, электронных инструментов оценки и элементов геймификации на интерес учащихся к обучению, активность на уроке и навыки самостоятельной работы. Взгляды узбекских педагогов на формирование педагогических технологий, интерактивное обучение и мотивацию к обучению объединены с современными возможностями цифрового обучения. Исследование обосновывает, что цифровые технологии являются эффективным средством повышения мотивации к обучению при использовании в соответствии с возрастом и индивидуальными особенностями ученика, на основе педагогических целей и под руководством учителя. В статье предлагается педагогическая модель организации цифровой мотивационной учебной среды в начальной школе.

Ключевые слова: начальное образование, мотивация к обучению, цифровые технологии, цифровое образование, интерактивные методы, геймификация, мультимедиа, цифровая компетентность.

Abstract. This article examines the pedagogical potential of enhancing the educational motivation of primary school students through digital technologies. The study analyzes the

impact of digital educational resources, multimedia tools, interactive platforms, digital educational games, electronic assessment tools, and gamification elements on students' interest in learning, classroom engagement, and independent work skills. The perspectives of Uzbek educators and scholars regarding pedagogical technologies, interactive learning, and the development of learning motivation are integrated with the capabilities of modern digital education. The research findings substantiate that digital technologies serve as an effective means of boosting educational motivation when applied in alignment with students' age and individual characteristics, based on pedagogical objectives, and under teacher supervision. The article proposes a pedagogical model for establishing a digital, motivation-oriented educational environment in primary schools.

Keywords: primary education, educational motivation, digital technologies, digital education, interactive methods, gamification, multimedia, digital competence.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim jarayonini raqamlashtirish boshlang‘ich ta’limni rivojlantirishning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga joriy etilishi nafaqat o‘quv materiallarini taqdim etish shaklini, balki o‘quvchilarning darsga munosabati, bilish faolligi va ta’lim motivatsiyasini shakllantirish mexanizmlarini ham o‘zgartirmoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ta’lim motivatsiyasini shakllantirish alohida pedagogik ahamiyatga ega. Chunki aynan boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolaning maktabga, o‘qishga, bilim olishga va o‘qituvchi bilan hamkorlik qilishga bo‘lgan munosabati shakllanadi. Agar ushbu bosqichda o‘quvchida ichki qiziqish va ijobiy o‘quv motivlari rivojlantirilsa, keyingi ta’lim bosqichlarida mustaqil ta’lim olishga bo‘lgan ehtiyoj ham mustahkamlanadi. Raqamli texnologiyalar o‘quv materiallarini rang-barang, ko‘rgazmali va interaktiv shaklda taqdim etish imkonini beradi. Animatsiya, audio va video materiallar, elektron testlar, raqamli didaktik o‘yinlar, virtual topshiriqlar va interaktiv taqdimotlar o‘quvchining dars jarayonidagi faol ishtirokini ta’minlashga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda ham boshlang‘ich ta’limni raqamlashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishga katta e’tibor qaratilmoqda. Xususan, so‘nggi tadqiqotlarda boshlang‘ich sinflarda raqamli ta’lim muhiti va interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning qiziqishi, faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish bilan bog‘liq holda tadqiq qilinmoqda. Shu nuqtayi nazardan, raqamli texnologiyalardan foydalanishning asosiy maqsadi o‘quvchini texnologiyaga bog‘lash emas, balki texnologiya orqali uning bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyojini kuchaytirishdan iborat bo‘lishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi raqamli texnologiyalar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini oshirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda samarali raqamli-motivatsion ta’lim modelini ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari ta’lim motivatsiyasi tushunchasining pedagogik mazmunini tahlil qilish, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining motivatsion xususiyatlarini aniqlash, raqamli texnologiyalarning motivatsiyani oshirish imkoniyatlarini o‘rganish, O‘zbekistonlik olimlarning pedagogik texnologiyalar va motivatsiyaga oid qarashlarini tahlil qilish, raqamli vositalardan foydalanishning pedagogik shartlarini aniqlash, boshlang‘ich sinflar uchun raqamli-motivatsion ta’lim modelini taklif qilish.

Adabiyotlar tahlili. Ta’lim motivatsiyasi masalasi pedagogika va psixologiyaning fundamental yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ehtiyoji,

qiziqishi, maqsadi va faoliyatga munosabati ta’lim jarayonining natijadorligini belgilovchi muhim omillar sifatida qaraladi. O‘zbekiston pedagogikasida o‘quv faoliyatini faollashtirish, pedagogik texnologiyalar va ta’lim jarayonini takomillashtirish masalalari N.N. Azizxo‘jayeva, O‘.Q. Tolipov, M. Usmonboyeva, R. Ishmuhamedov, A. Abduqodirov, J.G‘. Yo‘ldoshev, R. Mavlonova kabi olimlarning ilmiy ishlarida yoritilgan. N.N. Azizxo‘jayeva pedagogik texnologiyani ta’lim jarayonini maqsadli va tizimli tashkil etish bilan bog‘laydi. Uning yondashuvlaridan kelib chiqib, raqamli vositalar ham aniq pedagogik maqsadga xizmat qiladigan texnologik element sifatida qaralishi mumkin [1]. O‘.Q. Tolipov va M. Usmonboyeva pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslarini ishlab chiqishda ta’lim oluvchining faol ishtiroki, pedagogik jarayonning izchilligi va natijadorligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratadilar [2]. Ushbu qarashlar raqamli texnologiyalardan foydalanishda o‘quvchini passiv axborot qabul qiluvchidan faol ta’lim subyektiga aylantirish zarurligini ko‘rsatadi. R. Ishmuhamedov, A. Abduqodirov va A. Pardaevning innovatsion ta’lim texnologiyalariga oid tadqiqotlarida interfaol metodlar orqali o‘quvchilarni ta’lim jarayoniga faol jalb etish imkoniyatlari yoritilgan [3]. Mazkur yondashuvni raqamli muhitga ko‘chirish orqali interaktiv testlar, elektron topshiriqlar, gamifikatsiya va multimedia vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirishga xizmat qilishi mumkin. R. Mavlonova va hammualliflar tomonidan pedagogikaning nazariy asoslari yoritilib, ta’lim va tarbiya jarayonida o‘quvchining yosh xususiyatlarini hisobga olish muhimligi ta’kidlangan [4]. Bu fikr raqamli resurslarni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va yosh xususiyatlariga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

So‘nggi mahalliy tadqiqotlar ham mazkur yo‘nalishning dolzarbligini ko‘rsatmoqda. N. Karimovaning 2026-yildagi tadqiqotida boshlang‘ich sinflarda raqamli ta’lim muhiti va interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning qiziqishi, faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan. Z. A’zamqulovaning tadqiqotida esa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini baholashda raqamli vositalardan foydalanishning motivatsiya va ta’lim sifatiga ta’siri tahlil qilingan. Unda Kahoot, Plickers va elektron portfolio kabi vositalardan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. G. Mavlonovaning tadqiqotlarida raqamli ta’lim muhiti boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativ salohiyatini rivojlantirish bilan bog‘liq holda o‘rganilgan. Tadqiqotda raqamli muhitning motivatsion, kognitiv va faoliyat komponentlariga e’tibor qaratilgan. Demak, mavjud adabiyotlar tahlili raqamli texnologiyalarning ta’lim motivatsiyasini rivojlantirishdagi imkoniyatlari keng ekanligini ko‘rsatadi. Biroq boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ichki va tashqi motivlarini raqamli vositalar orqali uyg‘un shakllantirishning pedagogik **mexanizmlari** hali yanada chuqur tadqiq etishni talab qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tizimli tahlil, pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, modellashtirish va pedagogik diagnostika metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol ta’lim va raqamli pedagogika tamoyillari tashkil etdi.

Ta’lim motivatsiyasini baholashda quyidagi mezonlar belgilandi:

Mezon	Ko‘rsatkichlar
Qiziqish	Darsga qiziqish, yangi topshiriqlarni bajarishga intilish
Faollik	Savollarga javob berish, topshiriqlarda faol ishtirok etish
Mustaqillik	Topshiriqlarni mustaqil bajarish
Maqsadlilik	O‘quv faoliyatining maqsadini anglash
Barqarorlik	Qiyinchiliklarga qaramay faoliyatni davom ettirish
Refleksiya	O‘z faoliyati va natijasini baholay olish

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalardan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini rivojlantirish uchun bir nechta muhim imkoniyatlarni yaratishini ko‘rsatadi. Birinchidan, raqamli texnologiyalar ta’lim mazmunining qiziqarliligini oshiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun abstrakt tushunchalarni faqat og‘zaki tushuntirish ba’zan yetarli bo‘lmaydi. Animatsiya, video, ovoz va interaktiv grafikalar orqali mazmunni ko‘rgazmali ifodalash o‘quvchining e’tiborini jalb qiladi. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar tezkor teskari aloqa imkonini beradi. Masalan, elektron test yoki interaktiv topshiriqni bajarish jarayonida o‘quvchi o‘z natijasini darhol ko‘rishi mumkin. Bu esa o‘quvchida “men bajara olaman” degan ijobiy psixologik holatni shakllantirib, keyingi topshiriqni bajarishga bo‘lgan motivatsiyani kuchaytiradi. Uchinchidan, gamifikatsiya o‘quv motivatsiyasini oshirishning samarali vositalaridan biridir. Ball, daraja, belgi, virtual mukofot va topshiriqlar ketma-ketligi o‘quvchini faoliyatga jalb qilishi mumkin. Biroq gamifikatsiya faqat tashqi mukofotga asoslanmasligi, o‘quvchining bilim olishdan qoniqish hosil qilishiga ham xizmat qilishi kerak. To‘rtinchidan, raqamli texnologiyalar individual yondashuvni kuchaytiradi. Bir sinfdagi o‘quvchilarning bilim darajasi va qiziqishlari bir xil emas. Raqamli platformalar yordamida o‘quvchilarga murakkablik darajasi turlicha bo‘lgan topshiriqlarni berish mumkin.

Masalan:

O‘quvchi darajasi	Raqamli topshiriq	Motivatsion mexanizm
Boshlang‘ich	Rasm asosida javob tanlash	Qiziqish
O‘rta	Interaktiv test	Faollik
Yaxshi	Muammoli topshiriq	Mustaqil fikrlash
Yuqori	Ijodiy multimedia topshirig‘i	Ijodkorlik

Beshinchidan, raqamli texnologiyalar o‘quvchining muvaffaqiyatini vizuallashtirish imkonini beradi. Elektron portfolio, natijalar jadvali yoki rivojlanish diagrammasi orqali o‘quvchi o‘zining oldingi va hozirgi natijalarini solishtirishi mumkin. Bu o‘z-o‘zini baholash va ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

O‘zbekistonda olib borilayotgan zamonaviy tadqiqotlarda ham raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarning o‘quvchi faolligini oshirishdagi imkoniyatlari qayd etilmoqda. Jumladan, boshlang‘ich sinflarda raqamli ta’lim muhitini interaktiv metodlar bilan uyg‘unlashtirish ta’limga qiziqish va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qilishi ko‘rsatilgan. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni qo‘llashda muhim pedagogik muammo mavjud: texnologiya o‘quv maqsadining o‘rnini egallamasligi kerak. O‘quvchi faqat animatsiya yoki o‘yin bilan qiziqib, o‘quv mazmunini o‘zlashtirmasa, motivatsiyaning tashqi shakli shakllanadi, ammo ichki motivatsiya rivojlanmaydi.

Shuning uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish quyidagi ketma-ketlik asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

Pedagogik maqsad → o‘quvchi motivatsiyasini diagnostika qilish → raqamli vositani tanlash → interaktiv topshiriq → mustaqil faoliyat → tezkor teskari aloqa → rag‘batlantirish → refleksiya → keyingi maqsad.

Mazkur modelda o‘qituvchi markaziy boshqaruvchi subyekt sifatida qoladi.

Raqamli texnologiyalarning motivatsion imkoniyatlari

Raqamli vosita	Motivatsiyaga ta’siri	Pedagogik natija
Multimedia	Qiziqishni oshiradi	Mazmunni yaxshiroq idrok etish
Interaktiv test	Faollikni kuchaytiradi	Tezkor nazorat
Raqamli o‘yin	Ijobiy emotsiya hosil qiladi	Faol ishtirok
Elektron portfolio	Muvaffaqiyatni ko‘rsatadi	O‘z-o‘zini baholash
Video topshiriqlar	Diqqatni jalb qiladi	Mustaqil faoliyat
Gamifikatsiya	Raqobat va qiziqishni uyg‘otadi	O‘quv faolligi
Individual platforma	Shaxsiy ehtiyojni hisobga oladi	Differensial ta’lim
AI asosidagi vositalar	Individual yordam beradi	Shaxsiylashtirilgan ta’lim

Raqamli motivatsion ta’lim modelining pedagogik shartlari. Tadqiqot asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini oshirish uchun quyidagi pedagogik shartlar aniqlandi:

1. raqamli vositalarni o‘quvchining yosh xususiyatlariga moslashtirish;
2. raqamli topshiriqlarni o‘quv maqsadi bilan bog‘lash;
3. o‘yin elementlaridan me’yorida foydalanish;
4. o‘quvchilarga individual tanlov imkoniyatini berish;
5. tezkor va ijobiy teskari aloqani tashkil etish;
6. o‘quvchining kichik yutuqlarini muntazam rag‘batlantirish;
7. raqamli va an’anaviy metodlarni uyg‘unlashtirish;
8. o‘qituvchining raqamli-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish.

2026-yildagi mahalliy tadqiqotlarda ham raqamli ta’lim muhitining samaradorligi o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi va pedagogik texnologiyalarni maqsadli tanlay olish qobiliyati bilan bog‘liqligi ta’kidlangan. Shunday qilib, raqamli texnologiyalar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini oshirishda vositachi pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Uning samaradorligi texnologiyaning yangiligi bilan emas, balki o‘quvchi faoliyatini qanday tashkil etishi bilan belgilanadi.

Xulosa. Raqamli texnologiyalar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini oshirish zamonaviy boshlang‘ich ta’limning muhim pedagogik vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari raqamli ta’lim resurslari, multimedia, interaktiv topshiriqlar, elektron baholash, gamifikatsiya va individual ta’lim vositalari o‘quvchilarning darsga qiziqishi, faolligi, mustaqilligi va o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega ekanligini ko‘rsatdi. O‘zbekistonlik olimlar N.N. Azizxo‘jayeva, O‘.Q. Tolipov, M. Usmonboyeva, R. Ishmuhamedov, A. Abduqodirov va R. Mavlonovalarning pedagogik texnologiyalar, interfaol ta’lim va o‘quvchi faolligiga oid ilmiy qarashlari raqamli ta’lim sharoitida ham metodologik ahamiyatga ega. Tadqiqotning asosiy xulosasi shundan

iboratki, raqamli texnologiyalarni boshlang‘ich ta’limda qo‘llashning samaradorligi ularning ko‘pligi yoki texnik jihatdan zamonaviyligiga emas, balki pedagogik maqsadga muvofiqligi, o‘quvchi yoshiga mosligi, interaktivligi, individual yondashuvni ta’minlashi va muntazam teskari aloqa bilan ta’minlanishiga bog‘liq. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda raqamli motivatsion muhitni yaratishda “qiziqish – faoliyat – muvaffaqiyat – teskari aloqa – refleksiya – yangi maqsad” tamoyili asosida ish olib borish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv o‘quvchining nafaqat tashqi, balki ichki ta’lim motivatsiyasini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006. – 160 b.
2. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 260 b.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008. – 180 b.
4. Mavlonova R., To‘rayeva O., Holiqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2001. – 512 b.
5. Yo‘ldoshev J.G’., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004. – 104 b.
6. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.
7. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO, 2023.
8. Karimova N. Boshlang‘ich sinflarda raqamli ta’lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2026. – T. 4, №9. – B. 101–108.
9. Mavlonova G. Raqamli ta’lim muhitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativ salohiyatini rivojlantirish // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2026.
10. A’zamqulova Z. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini baholash jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar va vositalar // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2026.